Valiokunnan lausunto MmVL 26/2026 vp─ HE 157/2026 vp

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 157/2026 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- lainsäädäntöneuvos Leena Mäkipää, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Karin Cederlöf, maa- ja metsätalousministeriö
- erikoistutkija Sanna Kuningas, Luonnonvarakeskus
- juristi Anni Ojala, Ruokavirasto
- luonnon- ja riistanhoitopäällikkö Ere Grenfors, Suomen Metsästäjäliitto
- ympäristöjuristi Jenni Hunnakko, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- ympäristöoikeuden asiantuntija Satu Keski-Lusa, Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- ympäristöministeriö
- Suomen riistakeskus
- Elintarviketeollisuusliitto ry
- Maanomistajain Liitto ry
- Metsäteollisuus ry
- Sahateollisuus ry
- Suomen Kylät ry

Hyväksytty
3.2

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanosta

Hallituksen esityksellä on tarkoitus panna kansallisesti täytäntöön uuden vuonna 2024 annetun ympäristörikosdirektiivin velvoitteet. Direktiivin täytäntöönpanon määräaika on ollut 21.5.2026. Euroopan komissio on antanut 15.7.2026 Suomelle virallisen huomautuksen direktiivin täytäntöönpanon viivästymisestä. Täytäntöönpantavassa ympäristörikosdirektiivissä ei säädetä uusista aineellisista ympäristöalan velvollisuuksista tai kielloista. Ympäristörikosdirektiivi sisältää vähimmäissäännöt, jotka koskevat rikosten ja seuraamusten määrittelyä, jotta ympäristöä voidaan suojella entistä tehokkaammin, sekä säännöt toimenpiteistä, joiden avulla voidaan ennalta estää ja torjua ympäristörikollisuutta ja panna tehokkaasti täytäntöön unionin ympäristölainsäädäntöä. Ympäristörikosten tehokkaampi torjunta parantaa ympäristön suojelun tason lisäksi myös laillisesti toimivien yritysten asemaa suhteessa lainvastaisesti toimiviin kilpailijoihin. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää hallituksen esitystä yleisesti ottaen tarpeellisena sekä direktiivin täytäntöönpanossa tehtyjä kansallisia linjauksia perusteltuina ja asianmukaisina. Valiokunta tarkastelee jäljempänä yksityiskohtaisemmin eräitä hallituksen esitykseen sisältyviä toimialansa kannalta keskeisiä ehdotuksia.

Vuoden 2024 ympäristörikosdirektiivillä korvataan vuonna 2008 annettu aikaisempi ympäristörikosdirektiivi merkittävästi yksityiskohtaisemmalla ja kattavammalla sääntelyllä. Maa- ja metsätalousvaliokunnan saamassa selvityksessä on nostettu esiin huoli siitä, että aiemminkin jossain määrin vaikeaselkoisten ympäristörikoksia koskevien säännösten tulkinta voi vaikeutua entisestään uusien ja erittäin yksityiskohtaisten säännösten myötä. Rikosoikeudellisen sääntelyn keskeinen lähtökohta on, että kansalainen voi lain perusteella riittävällä varmuudella arvioida, mikä toiminta on rangaistavaa ja mikä sallittua. Selkeä, ymmärrettävä ja ennakoitava sääntely vahvistaa sekä ympäristönsuojelun hyväksyttävyyttä että kansalaisten luottamusta oikeusjärjestelmään. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että ympäristörikoksia koskevan sääntelyn toimeenpanossa kiinnitetään erityistä huomiota sääntelymuutoksista tiedottamiseen siten, että tietoisuutta ja ymmärrystä vaikeaselkoisesta sääntelystä saadaan parannettua. Lisäksi maa- ja metsätalousvaliokunta esittää lakivaliokunnalle, että se arvioi mietinnössään tarvetta käynnistää ympäristörikossääntelyn kokonaisvaltainen arviointi sääntelyn selkeyden ja ymmärrettävyyden parantamiseksi.

Ympäristörikossääntelyn yleisistä muutoksista

Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset useasta uudesta ympäristörikoksen tekomuodosta, minkä lisäksi useisiin ympäristörikoksia koskeviin säännöksiin ehdotetaan muun muassa uusia tekotapoja sisältäviä muutoksia. Hallituksen esitys merkitsee rangaistusasteikkojen ankaroitumista useiden rikosten kohdalla ympäristörikosdirektiivin mukaisten velvoitteiden täyttämiseksi. Myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan rikoslain 9 lukuun sisältyvää sääntelyä oikeushenkilölle tuomittavan yhteisösakon asteikosta esitetään täydennettäväksi merkittävällä tavalla. Hallituksen esityksessä näiden rikosten johdosta tuomittavan yhteisösakon alimmaksi rahamääräksi ehdotetaan säädettäväksi 2 000 ja ylimmäksi rahamääräksi 3 000 000 euroa. Erittäin suurten oikeushenkilöiden osalta yhteisösakon alin rahamäärä on esityksen mukaan 15 000 euroa ja ylin rahamäärä 40 000 000 euroa tietyin oikeushenkilön liikevaihtoon

liittyvin rajauksin. Hallituksen esityksen mukaan korotettuja yhteisösakkoasteikkoja sovelletaan vain rikoksiin, joilla pannaan täytäntöön ympäristörikosdirektiivin kriminalisointivelvoitteita. Maa- ja metsätalousvaliokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa tätä kansallisesti tehtyä rajausta on pidetty perusteltuna.

Maa- ja metsätalousvaliokunnan saamassa selvityksessä on kiinnitetty huomiota ehdotettuun sääntelyyn, jonka perusteella viranomaisen myöntämään lupaan perustuva toiminta voidaan tietyissä poikkeuksellisissa tilanteissa rinnastaa ilman lupaa toimimiseen. Jatkossa ilman lupaa toimimiseen rinnastetaan myös toimiminen sellaisen toimivaltaisen viranomaisen myöntämän luvan nojalla, jota haettaessa lupaviranomaista on erehdytetty luvan myöntämisen kannalta olennaisista seikoista, lahjottu tai pakotettu, taikka sellaisen luvan nojalla, joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa vilpittömässä mielessä toimivan luvanhaltijan oikeusturvasta huolehtimista. Lähtökohtana tulee olla, että luvansaaja voi luottaa toimivaltaisen viranomaisen myöntämän luvan lainmukaisuuteen silloin, kun hän on lupaa hakiessaan antanut oikeat ja riittävät tiedot asian ratkaisemiseksi. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että luvanhaltijalle ei miltään osin siirretä toimivaltaiselle viranomaiselle kuuluvaa velvollisuutta varmistaa lupapäätöksen lainmukaisuus.

Vieraslajirikos

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vieraslajirikoksesta rikoslain ympäristörikoksia koskevan 48 luvun 4 g §:ssä. Vieraslajirikoksen määritelmässä viitataan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta (EU:n vieraslajiasetus). Rangaistussääntely ehdotetaan koskemaan EU:n vieraslajiasetuksen mukaisten vieraslajien lisäksi myös kansallisesti merkityksellisiä haitallisia vieraslajeja, joista säädetään laissa vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (vieraslajilaki). Vieraslajilaissa on EU:n vieraslajiasetusta koskevaa kansallista täydentävää sääntelyä. Ympäristön kannalta kansallisesti merkityksellinen haitallinen vieraslaji voi olla yhtä haitallinen kuin EU:n vieraslajiluetteloon kuuluva laji. Kansallisesti haitallisten vieraslajien rinnastaminen EU:n kannalta merkityksellisiin haitallisiin vieraslajeihin on sääntelyn johdonmukaisuuden ja yhteneväisyyden kannalta perusteltua. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että haitallisiin vieraslajeihin liittyvät rikkomukset ja laiminlyönnit saavat jatkossa aiempaa enemmän huomiota, sillä vieraslajien hallitsematon leviäminen uhkaa sekä luontoa että luonnonvarataloutta ja ruoantuotantoa. Esimerkiksi rikkikananhirssi ja pantaheinä ovat Suomessa laajasti levinneitä peltoviljelyn kannalta erittäin haitallisia rikkakasveja ja vieraslajeja.

Ehdotetussa vieraslajirikosta koskevassa säännöksessä edellytetään direktiivin mukaisesti, että teon tulee aiheuttaa tai olla omiaan aiheuttamaan huomattavaa vahinkoa ympäristölle taikka kuoleman, vakavan vamman tai vakavan sairauden ihmiselle. Tältä osin vieraslajirikoksen täyttymistä koskevaa kynnystä voidaan pitää varsin korkeana. Hallituksen esityksen perusteluissa on kuvattu tarkemmin, miten ympäristölle aiheutettavaa huomattavaa vahinkoa tulee arvioida. Perusteluissa todetaan muun muassa, että arvioinnissa merkitystä on sillä, olisiko teossa kyse sellaisesta haitallisesta vieraslajista, jota ei esiinny entuudestaan Suomessa. Lisäksi perusteluissa viitataan siihen, että haitallisen vieraslajin päästäminen vesistöön voi aiheuttaa huomattavaa vahinkoa ympäristölle, koska mereen tai muuhun vesistöön päässyttä vieraslajia ei ole aina

mahdollista poistaa eikä vahinkoa estää. Tällaisia vesiluonnolle ja -ekosysteemille sekä kalataloudelle haitallisia vieraslajeja ovat esimerkiksi aurinkoahven, rohmutokko ja kiehkuravesirutto. Maa- ja metsätalousvaliokunnan saamassa selvityksessä esimerkkinä vieraslajien aiheuttamasta huomattavasta vahingosta ympäristölle on nostettu esiin myös tilanne, jossa maa-aineskuljetusten myötä haitallisen vieraslajin, kuten komealupiinin, siemeniä päätyy suuressa mittakaavassa alueille, missä lajia ei ennestään ole ollut. Jos esimerkiksi kunta käyttää maa-ainestoimituksiin komealupiinin siementen saastuttamaa maa-ainesta, laji voi levitä kerralla erittäin laajalle alueelle, jolloin sen hävittäminen voi olla käytännössä mahdotonta.

Hallituksen esityksessä korostetaan, että vieraslajirikoksesta tuomitseminen edellyttää muun muassa syy-yhteyden, syyllisyyden ja syyksiluettavuuden osoittamista. Tämä on maanomistajan oikeusturvan kannalta tärkeää, sillä vieraslajin esiintyminen kiinteistöllä ei näin ollen voi yksinään olla perusteena rikosoikeudelliselle vastuulle. Vieraslajit leviävät usein tehokkaasti maalla ja vesistöissä erilaisten luonnollisten mekanismien ja esimerkiksi tiealueiden kunnossapidon seurauksena. Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että haitallisten vieraslajien leviämisen ehkäiseminen on viranomaisten sekä maanomistajien yhteinen tavoite. Tämän vuoksi vieraslajilain mukaisen hallinnollisen ohjauksen, neuvonnan, tiedottamisen ja yhteistyön tulee muodostaa torjuntatyön ensisijainen toimintamalli. Viranomaisten ja muiden toimijoiden on pyrittävä lisäämään tietoisuutta sekä haitallisten vieraslajien haittavaikutuksista että niihin liittyvistä rikoksista ja niiden seuraamuksista, jolloin nyt ehdotetulla uudella sääntelyllä voi olla merkittävä ennaltaehkäisevä vaikutus. Hyvä esimerkki yleisestä vieraslajien haitallisuutta koskevan tiedon lisäämisestä on Luonnonvarakeskuksen yhdessä Luonnontieteellisen keskusmuseon kanssa ylläpitämä kansallinen vieraslajisivusto, jonne on koottu suomalainen vieraslajitieto.

Metsäkatorikos ja muut metsänkäytön muutokset

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi metsäkatorikoksesta ja törkeästä metsäkatorikoksesta rikoslain luonnonvararikoksia koskevan 48 a luvun 3 c ja d §:ssä. Kyseisissä säännöksissä ehdotetaan viitattavaksi EU:n metsäkatoasetuksen 3 artiklan sääntelyyn, jota voidaan pitää metsäkatoasetuksen ydinsääntelynä. EU:n metsäkatoasetuksen tavoitteena on vähentää unionin vaikutusta maailmanlaajuiseen metsäkatoon ja metsien tilan heikkenemiseen. Metsäkatoasetuksen 3 artiklassa kielletään muun muassa sellaisten hyödykkeiden ja tuotteiden markkinoille saattaminen, asettaminen saataville markkinoilla ja vieminen, jotka ovat aiheuttaneet metsäkatoa. Rikoslain muutosten valmistelussa on otettu huomioon myös EU:n metsäkatoasetuksen uusimmat muutokset, jotka tehtiin joulukuussa 2025. Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että metsäkatorikosta koskevat muutosesitykset kytkeytyvät läheisesti valiokunnan käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen laiksi EU:n metsäkatoasetuksen velvoitteiden valvonnasta ja seuraamuksista sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 236/2026 vp). Kyseisen sääntelyn on tarkoitus tulla voimaan EU:n metsäkatoasetuksen soveltamisen mukaisesti 30.12.2026.

Hallituksen esityksen mukaan metsäkatorikos voi perustua tahallisuuden lisäksi törkeään huolimattomuuteen. Tavallinen huolimattomuus ei siten esityksen mukaan riitä rikosvastuun perusteeksi, vaan arvioinnissa tulee ottaa huomioon toimijan tosiasialliset mahdollisuudet saada tietoa ja vaikuttaa tuotteen vaatimustenmukaisuuteen. Arvioitaessa perusmuotoisen ja törkeän

metsäkatorikoksen välistä rajanvetoa on annettava merkitystä teon tosiasiallisille ympäristövaikutuksille, tahallisuudelle ja moitittavuudelle. Suomessa metsäkatoasetuksen toimeenpanoon liittyvä valvonta ja sen järjestäminen on tarkoitus osoittaa Ruokaviraston tehtäväksi. Valvonnan yhteydessä Ruokavirasto voi havaita tilanteita, joissa toimija saattaa markkinoille tai vie tuotteita metsäkatoasetuksen vastaisesti. Ruokaviraston tulee tarvittaessa saattaa valvonnassa havaitsemansa epäillyt rikokset esitutkintaviranomaisen tietoon. Uusi rikossääntely todennäköisesti parantaa mahdollisuuksia puuttua vakavaan tai tahalliseen metsäkatoasetuksen vastaiseen toimintaan silloin, kun hallinnolliset keinot eivät yksin ole riittäviä. Esityksessä on arvioitu esitutkintaviranomaisten tietoon tulevan noin 20 uutta metsäkatorikostapausta vuodessa.

Hallituksen esityksessä on metsäkatorikosta koskevan sääntelyn yhteydessä käsitelty myös Suomen kansallisen lainsäädännön ja puutavaran tuotannon kannalta keskeistä metsälain mukaista järjestelmää, jossa hakkuut edellyttävät metsänkäyttöilmoitusta. Maa- ja metsätalousvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa kiinnitettiin metsänkäyttöilmoituksen osalta huomiota julkisuudessa esillä olleiden tapausten vuoksi ajankohtaiseen kysymykseen ympäristörikosdirektiivin sääntelyn suhteesta ympäristövaikutusten arvioinnista annetun lain (YVA-lain) mukaista arviointivelvollisuutta koskevaan sääntelyyn sekä toisaalta metsälain ja rakentamislain mukaisiin menettelyihin. Hallituksen esityksessä on käsitelty laajasti ympäristörikosdirektiivin sääntelyä, joka koskee ympäristövaikutusten arviointimenettelyä edellyttävän hankkeen toteuttamista ilman lupaa (jakso 3.3.2.2.5). Hallituksen esityksessä todetaan, että ympäristörikosdirektiivin mukaisesti on säädettävä rangaistavaksi sellaisen hankkeen toteuttaminen ilman toimivaltaisen viranomaisen lupaa, jonka ympäristövaikutukset on YVA-lainsäädännön mukaisesti arvioitava. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että lakivaliokunta tarkastelee vielä ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanoa koskevaa sääntelyä suhteessa edellä mainittujen YVA-lain, metsälain ja rakentamislain sääntelyyn, sekä arvioi tarvetta tehostaa tai selkiyttää rikosoikeudellista sääntelyä tältä osin.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Maa- ja metsätalousvaliokunta esittää,

että lakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto MmVL 26/2026 vp

Helsingissä 22.10.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Ritva Elomaa ps
varapuheenjohtaja Anne Kalmari kesk (osittain)
jäsen Markku Eestilä kok
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Janne Jukkola kok
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Teemu Kinnari kok
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Helena Marttila sd
jäsen Anders Norrback r
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Eerikki Viljanen kesk
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina